

Kontrollkäik MTÜ Vahtramägi asenduskodusse Mäe-kodu

(1) 30.11.2011 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi etteteatatud kontrollkäigu MTÜ Vahtramägi asenduskodusse Mäe-kodu eesmärgiga kontrollida põhiõiguste ja vabaduste tagamist asutuses.

Asenduskodu on 1995. aastast toiminud MTÜ-na. Asenduskoduteenust pakutakse orbudele ning vanemliku hoolitsuseta lastele ja noortele. Asenduskodu loob kasvandike vajadustest ja iseärasustest lähtuva soodsa arengukeskkonna, milles kujunevad isiksuse füüsilised, vaimsed, intellektuaalsed, emotsionaalsed, kõlbelised ja sotsiaalsed valmisolekud iseseisvas elus toimetulekuks.

MTÜ-le Vahtramägi on väljastatud asenduskoduteenuse osutamise tegevusluba Tartu Maavalitsuse 10.12.2007 otsusega nr 1046. Tegevusluba on antud maksimaalselt 30-le lapsele asenduskoduteenuse osutamiseks.

Asenduskodusse suunatakse laps kolmepoolse halduslepingu alusel, mille sõlmivad lapse elukohajärgne maavanem, lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus ja asenduskoduteenuse osutajana MTÜ Vahtramägi.

(2) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kas asenduskodus on tagatud laste põhiõigused ja vabadused.

Muuhulgas kontrollisid õiguskantsleri nõunikud, kas lastele on tagatud õigus säilitada sidemed oma õdede ja vendadega, õigus individuaalsele ja igakülgsel arengule, õigus heaolule ja turvalisusele, õigus tervisele ning õigus olla kaasatud teda puudutavate otsuste tegemisse.

(3) Õiguskantsleri nõunikud tutvusid kontrollkäigu raames laste elamistingimustega ning vestlesid asenduskodu juhatajaga. Samuti vestlesid õiguskantsleri nõunikud usalduslikult 28-st asenduskodus viibinud lapsest ja noorest kaheksaga ning ühe asenduskodu kasvatajaga ning tutvusid valikuliselt toimikutega asenduskodus viibinud laste kohta.

(4) Kontrollkäigul tõusetusid teemad, mis puudutavad asenduskoduteenust üldisemalt ning samas ka konkreetsed Mäe-kodu puudutanud probleemid.

Asenduskodusid üldisemalt puudutavate teemade hulgas võib välja tuua mh asenduskoduteenuse osutamise järjepidevuse (nt kolm Mäe-kodus elanud või elavat last on pidanud vähemalt kahel korral kolima ühest asenduskodust teise) ning laste individuaalsete vajadustega seotud kulude osakaal asenduskoduteenuse maksumuses. Käesolevas kokkuvõttes neil teemadel põhjalikumalt ei peatuta, kuid need leiavad üldistatult ja koondatult kajastamist asenduskodus elavate laste olukorra analüüsis, mis valmib 2012. aasta lõpuks.

Kuigi kontrollkäigu kokkuvõtte toob ennekõike välja asenduskodus tuvastatud puudused, on asenduskodu tegevuses mitmeid aspekte, mis vääriwad tunnustust. Nt on märkimisväärne Mäe-kodu aktiivsus ja initsiatiiv lastele tugiperede otsimisel ja leidmisel, võrreldes mitmete teiste asenduskodudega. Samuti saab positiivsena välja tuua asenduskodu toimivat koostööd valdade ja linnadega, kust asenduskodus elavad lapsed pärit on.

(4.1) Ühest perekonnast pärit õed ja vennad

Vestlustel selgus, et mitmel juhul elavad ühest perekonnast pärit õed ja vennad asenduskodus erinevates peredes või on üldse erineval asendushoolduse teenusel. Nt Alatskivi Vallavalitsuse eestkostel olevatest sama pere õdedest-vendadest elavad mõned asenduskodus, mõned on aga perekonnas hooldamisel hoopis teises Eesti piirkonnas. Nende laste võimalused omavahel suhelda on harvad ning ei toimu ühesugustel alustel (nt ühte asenduskodus viibivat last kutsub hoolduspere külla, teist mitte).

Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 25 lg 3 sätestab, et ühest perekonnast pärit õed ja vennad tuleb jätta kodust ja perekonnast eraldamisel kokku, välja arvatud, kui see on vastuolus laste huvidega.

Asendushooldusel viibivate õdede-vendade vaheliste sidemete säilimise tähtsust rõhutavad ka ÜRO suunised laste asendushoolduse kohta¹ ja Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel hoolekandeametites kasvavate laste õiguste kohta². ÜRO suuniste p 17 ja p 61 seavad üheks aluspõhimõtteks, mida lapsele sobivaima asendushoolduse valikul arvestada, et lähedastes suhetes õdesid-vendi ei tohi üldjuhul asendushooldusel eraldada. Eraldamine on lubatud väärkohtlemise riski või muu lapse parimatest huvidest lähtuva põhjenduse korral. Suuniste p 22 täiendab, et kuigi väikelaste puhul tuleks eelistada hooldamist peresarnastes tingimustes, võib olla põhjendatud sellest põhimõttest erandi tegemine vältimaks õdede-vendade eraldamist. Euroopa Nõukogu soovitusel on hoolekandeametites kasvavate laste ühe eriõigusena märgitud õdede-vendade õigus elada võimaluse korral koos või suhelda regulaarselt.

Õdede-vendade kooskasvamise või vähemalt regulaarselt suhtlemise õigus ka asendushooldusel viibimise korral on kantud põhiseaduse §-s 26 sätestatud igapäevase õigusest perekonnaelu puutumatusse ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) art 8 punktis 1 sätestatud lapse õigusest säilitada oma identiteet, sh perekondlikud suhted.

Vanemlikust hoolitsusest ja perekondlikust keskkonnast ilma jäänud lapse elus on seda olulisemad muud perekondlikud sidemed. Lapse identiteedi tunnetust aitavad säilitada mh õed-vennad³, kellega laps on seni koos kasvanud või tihedalt suhelnud. Õdede-vendade üksteisest võõrdumine võib vähendada laste üldist turvatunnet ning suurendada pidetust.

Eeltoodust lähtudes soovib õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajal arvestada asenduskodu perede loomisel ühest perekonnast pärit õdede-vendade õigusega säilitada senised omavahelised sidemed. Selleks soovib õiguskantsler paigutada õed-vennad elama asenduskodus ühte peresse, v.a juhul kui see on vastuolus lapse huvidega. Samuti soovib õiguskantsler toetada ühest perekonnast pärit õdede-vendade vaheliste sidemete säilimist ja tugevdamist ka siis, kui lapsed viibivad erinevatel asendushoolduse teenustel (nt üks asenduskodus ja teine hoolduspäris).

Samuti soovib õiguskantsler Alatskivi Vallavalitsusel vanemliku hooleta lapse eestkostja ülesannetes arvestada ühest perekonnast pärit õdede-vendade õigusega säilitada senised omavahelised sidemed. Selleks soovib õiguskantsler vallavalitsusel

¹ ÜRO Peaassamblee 24.10.2010 resolutsioon A/RES/64/142.

² Euroopa Nõukogu 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5.

³ Rachel Hodgkin ja Peter Newell (2007). *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Lk 114.

toetada õdede-vendade vaheliste sidemete säilimist ja tugevdamist ka siis, kui lapsed viibivad erinevatel asendushoolduse teenustel (sh nt seades vastavad tingimused lapse perekonnas hooldamise lepingus).

(4.2) Laste arv peres ja kasvatajate arv asenduskodus

Kontrollkäigu ajal viibis asenduskoduteenusel 28 last ja noort. 24 last on jaotatud kolme perre. Lisaks elab neli noort elluastujat asenduskodu hoones asuvas eraldi sissepääsuga kohanemiskorteris.

Asenduskodus töötab kokku üheksa kasvatajat. Üheaegselt on tööl kolm kasvatajat – üks igas peres. Kohanemiskorteris ei viibi kasvatajat. Igal elluastuval noorel on tugikasvataja selles peres, kust ta kohanemiskorterisse kolis. Sisuliselt on seega iga kasvataja vastutusel üle üheksa lapse.

(4.2.1) Tartu Maavalitsus on 2011. aasta kevadel läbiviidud järelevalve⁴ tulemusena leidnud, et laste arv peredes vastab SHS § 48 lõikele 6, lähtudes igapäevaselt peredes viibivate laste arvust. Kuigi pere nimekirjas oli järelevalve läbiviimise ajal 11 last, ei arvestanud maavalitsus kohanemiskorteris, õpilaskodus, rehabilitatsiooniteenusel või tugiperes viibivaid lapsi pere hulka.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 48 lg 16 teise lause alusel võib kuni 01.01.2015 asenduskodu pere koosneda maksimaalselt kaheksast lapsest. Tegemist on rakendussättega, mis näeb ette üleminekuaja SHS § 15⁸ lõikes 1 sätestatud nõudele, et asenduskodu pere koosneb kuni kuuest asenduskoduteenusel suunatud lapsest. Eelnimetatud nõue pere suuruse kohta lähtub asenduskoduteenusel, mitte konkreetsetel ajahetkel asenduskodus, viibivatest lastest.

Asenduskoduteenuse sisu ja eesmärk on avatud SHS §-s 15¹, mis hõlmab lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamist, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomist ning lapse ettevalmistamist võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Selleks on asenduskoduteenuse osutaja vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 kohustatud tagama asenduskoduteenusel viibiva lapse hooldamise, kasvatamise, arendamise ja turvalisuse.⁵

Selleks on seadus ette näinud nõuded laste ja kasvatajate suhtarvu kohta, mis on oluline asenduskoduteenuse kvaliteedi näitaja.⁶ Vastavalt SHS § 15⁸ lõikele 2 peab iga asenduskodu pere, st maksimaalselt kaheksa lapse, kohta olema vähemalt üks kasvataja. Piisava arvu kasvatusala töötajate olemasolu on oluline, et tagada iga pere iga lapse turvalisus ja heaolu. Mida väiksem on laste arv kasvataja kohta, seda enam jõuab kasvataja lastega tegeleda. Personaalne tegevus lapsega on üks olulisemaid komponente asenduskoduteenuse sisu ja eesmärgi täitmisel.⁷

⁴ Järelevalve läbiviimise aeg 21.03.2011 ja 20.04.2011.

⁵ Antud kohustuste täpsem sisu on sätestatud sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ §-s 3.

⁶ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee

⁷ Samas.

Ka rehabilitatsiooniteenusel, õpilaskodus, tugiperes, kohanemiskorteris vms elav laps vajab asenduskodu panust ja individuaalset lähenemist tema kasvatamisel, arendamisel ja turvalisuse tagamisel. Lapse eemalviibimise korral muutub eriti oluliseks asenduskodu kohustus toetada lapse emotsionaalset turvatunnet, hoida temaga kontakti ja omada ülevaadet tema tegevustest⁸. Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁸ lg 4 kohustab asenduskodu tagama lapsele, kes viibib väljaspool asenduskodu, võimaluse võtta vajadusel kasvatajaga ühendust. Kontakti tagamiseks peab kasvataja olema tööl, kuna väljaspool tööaega ei ole ta kohustatud olema lastele kättesaadav.

Neist esitatud õigusaktidest ja nende aluseks olevatest volitusnormidest nähtub, et seadusandja on ulatuslikult reguleerinud asenduskodu tegevusse puutuvalt küsimusi, mis seonduvad lapse turvalisuse ja arenguga.

Kõnealused lapse turvalisuse ja arengu tagamise eesmärgil kehtestatud normid peavad olema täidetud kõikide asenduskodu laste osas. Täpsemalt tuleb tagada nende õigusaktide nõuete täitmine kõikide asenduskoduteenusel olevate laste osas. See tähendab, et seadusandja jaoks pole oluline mitte teatud ajahetkel asutuses kohal viibivate laste arv, vaid nende laste arv, kel on õigus kindlas lasteasutuses viibida ja teenust saada.

Seega tuleb pere suuruse puhul arvestada kõikide asenduskoduteenusel olevate lastega, sh nendega, kes erinevatel põhjustel viibivad asenduskodust eemal või elavad kohanemiskorteris.

(4.2.2) Kuna asenduskodust eemalviibivad lapsed ja kohanemiskorteris elavad noored loetakse seadusest tulenevalt samuti pere liikmete hulka, tuleb nendega arvestada ka piisava koosseisu kasvatajate ööpäevaringselt tööviibimise tagamisel.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁸ lg 3 järgi peab asenduskodu peres olema ööpäev läbi tööl vähemalt üks kasvatusala töötaja, kui pere lapsed viibivad asenduskodus. Seaduse seletuskirja järgi ei ole töötaja asenduskodus kohapeal viibimine nõutav vaid siis, kui kõik pere lapsed viibivad asutusest eemal ning eemalviibivatele lastele on määratud kontaktisik, kes vastutab vajaduse ilmnedes lapse probleemide lahendamise eest⁹ (SHS § 15⁸ lg 4).

Lapse eemalviibimiseks loetakse tema viibimist väljaspool asenduskoduteenuse osutamise territooriumi (teenuse osutamise ruume ja maa-ala).¹⁰ Seega ei saa eemalviibimiseks pidada asenduskoduteenusel viibivate noorte elamist kohanemiskorteris, mis asub asenduskodu hoones.

Kohanemiskorter noortele võib küll suurendada asenduskodust elluastuja iseseisvust ja võimaldada talle rohkem ise otsustamist, kuid samas on noor sellegipoolest asenduskoduteenusel ning tema elluastumist tuleb toetada vastavalt üldistele teenuse osutaja kohustustele. Seega peavad asenduskodu kasvatajad ka elluastuvale noorele tagama piisava individuaalse toe, nõustamise ja juhendamise iseseisva toimetuleku oskuste arendamisel.

Eltoodust lähtudes teeb õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajale ettepaneku täita nõudeid, mis on sotsiaalhoolekande seaduses kehtestatud pere

⁸ Vt sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 § 3 p 4.

⁹ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee

¹⁰ Samas.

suurusele ja vajaliku arvu kasvatusala töötajate tööviibimisele. Selleks soovitab õiguskantsler praeguse laste arvu juures luua asenduskodus neli peret, millest igapäevaselt on ööpäevaringselt tööl üks kasvatusala töötaja.

Lisaks teeb õiguskantsler Tartu maavanemale ettepaneku teostada järelevalvet asenduskoduteenusel viibivate laste arvu üle peres vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse sätetele ja mõttele.

(4.3) Laste kaitse seksuaalse väärkohtlemise eest ja seksuaaltervise edendamine

Vestlustel selgus, et mõned aastad tagasi on üks asenduskodu lastest puutunud internetis kokku arvatava pedofiiliga. Samuti on esinenud seksuaalset läbikäimist asenduskodus elavate laste vahel. Asenduskodu tegi küll selgitustööd vahetult pärast intsidenti, kuid regulaarset ja järjepidevat seksuaalkasvatust asenduskodu ei korralda, pidades sellist tegevust pigem kooli, noortekeskuste jt ülesandeks.

Lapse õigus turvalisusele tuleneb LÕK artiklitest 19 ja 34 ning EV lastekaitse seaduse (LaKS) §-st 33, tähendades mh kaitset füüsilise, vaimse ja seksuaalse vägivalla, väärkohtlemise ja ärakasutamise eest. Turvalisus tagab omakorda LÕK art 24 ja LaKS §-s 8 väärtustatud lapse õiguse tervisele.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁸ lg 5 punktile 1 vastavalt on asenduskodu kohustatud tagama lapse turvalisuse, sh internetis.

Samas sättes sisalduv lapse kasvatamise ja arendamise kohustus hõlmab sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 § 3 punkti 2 alusel ka lapse tervise edendamist. Üks osa tervisest on ka seksuaaltervis, mida mõjutavad mh seksuaalkäitumine ning sellega seonduvad riskid.

Nii seksuaalse väärkohtlemise kui seksuaalse riskikäitumise ennetamisel on olulised lapse lähisuhteid mõjutavad väärtushinnangud, teadlikkus võimalikest ohtudest ning oskused neid ohtusid ära tunda ja neist hoiduda. Seksuaalsusega seotud hoiakuid, teadmisi ja käitumist aitab kujundada mh seksuaalkasvatus.

Erinevate uuringute põhjal iseloomustavad asenduskodudes kasvavaid lapsi keskmisest rohkem madal enesekindlus, tervete kiindumusuhete puudus, väärkohtlemise kogemused ning kõrgendatud riskiga seksuaalkäitumine. Seetõttu peavad asenduskodust elluastunud noored ja asenduskodu lastega töötavad spetsialistid äärmiselt oluliseks asenduskodu laste seksuaalkasvatuse alast nõustamist, täiendavalt kooli terviseõpetusele.¹¹

Samuti on arvestades Eesti laste üldist suurt aktiivsust internetis asjakohane pöörata tähelepanu asenduskodu laste teadlikkusele internetis varitsevate ohtude suhtes.

Eeltoodust lähtudes soovitab õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajal arvestada sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täitmisel laste turvalisuse tagamise ja tervise edendamiseks. Selleks soovitab

¹¹ Pirjo Turk. Asenduskodus kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks. Praxis: 2011. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.sos-lastekyla.ee/public/files/Asenduskodude_uuring_Final1.pdf
Õiguskantsleri Kantselei nõunike ja MTÜ Ühise eesmärgi nimel kohtumine 03.12.2011.

õiguskantsler pakkuda lastele seksuaalkasvatuse ja internetiturvalisuse alaseid koolitusi vms.¹²

(4.4) Asenduskoduteenuse saamiseks õigustatud isiku ravimikulude katmine

Vestlustel selgus, et asenduskodu on jätnud katmata ühe asenduskoduteenusel viibiva noore ravimikulud. Põhjendusteks ravimikulude katmata jätmisel olid mh asjaolud, et noor sai kõrgkoolis õppides stipendiumi ning noor oli tervisehädades ise süüdi.

EV lastekaitse seaduse § 15 sätestab orvu või vanemliku hoolitsuseta lapse õiguse täielikule riiklikule ülalpidamisele. Sotsiaalhoolekande seaduse § 15² lõikest 1 tulenevalt on orvul või vanemliku hoolitsuseta lapsel õigus asenduskoduteenusele, kui tema hooldamist ja kasvatamist ei teosta eestkostja või hooldaja.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁵ sätestab asenduskoduteenuse rahastamise alused. Teenust rahastatakse riigieelarvest (SHS § 15⁵ lg 1) ning teenuse hind ja maksumus kehtestatakse ühe teenusele õigustatud lapse kohta (SHS § 15⁵ lg 2). Maavanem tasub asenduskoduteenuse osutamise eest esitatud arvete alusel maksimaalse maksumuse ulatuses (SHS § 15⁵ lg 3). Vastavalt Vabariigi Valitsuse 12.02.2007 määruse nr 40 „Riigi rahastatava lapsehoiuteenuse maksimaalse maksumuse ning asenduskoduteenuse maksimaalse maksumuse ja hinna kehtestamine“ § 2 lõike 1 alusel on üle 3-aastasel lapsel, kellele ei ole määratud puuet, õigus saada asenduskoduteenust maksimaalse maksumusega 7 680 eurot kalendriaastas teenuse hinnaga kuni 640 eurot ühes kalendrikuus.

Seega on asenduskodule iga lapse või noore eest tasutav summa ühetaoline ning selle summa eest igale hoolealusele osutatav teenus peab samuti olema samaväärne.

Sotsiaalhoolekande seadus ega eelnimetatud Vabariigi Valitsuse määrus ei näe ette aluseid vähendada asenduskodule lapse eest tasutava teenuse maksumust või hinda. Niisiis ei ole ka asenduskodul seaduslikku alust jätta osa teenusest osutamata ning osa teenusega seotud kuludest katmata põhjendustel, et hoolealusel on olemas iseseisev sissetulek, või et hoolealune on ise põhjustanud kulu tekkimise.

Kuigi seaduses ei ole täpselt lahti kirjutatud, mida asenduskoduteenus endas sisaldab, võib teatud mahus ravimite ostmist pidada olemuselt teenuse üheks osaks. Antud seisukohale annab toetust ka sotsiaalministri 09.05.2007 määruse nr 44 „Sotsiaalhoolekandelestatistiliste aruannete vormide kinnitamine ja aruannete esitamise kord“ lisa 13 „Hoolekandeaustus“ tabel 1, mida ka asenduskoduteenuse osutajad peavad täitma. Antud tabeli real 41 „Meditsiinikulud ja hügieenitarbed“ kajastab asutus teenusekasutajate tervise tagamiseks tehtud kulutusi seoses ravimite, esmaabi- ja hügieenitarvetega.

Samas ei saa välistada juhtusid, kus lapsele vajalikke meditsiinikulusid ei ole võimalik täies mahus asenduskoduteenuse maksumuse raames katta. Selliseks erandiks võib olla näiteks olukord, kus lapsele on määratud väga kallid ravimid võrreldes asenduskoduteenuse maksumusega. Kuid ka sellisel juhul on asenduskodu ülesanne koos lapse elukohajärgse omavalitsusega otsida võimalusi lapsele vajaliku ravi tagamiseks (nt sponsorluse vms kaudu).

¹² Võimaluste kohta võib konsulteerida nt Eesti Seksuaaltervise Liiduga (www.amor.ee) ja Lastekaitse Liidu projektiga „Targalt internetis“ (www.targaltinternetis.ee).

Seega olid antud juhul asjakohatud asenduskodu põhjendused seoses noore stipendiumi ja omavastutusega, miks asenduskodu tema ravimikulused ei katnud. Ent välistatud ei ole, et teatud juhtudel võib ravimite ostmise nende kalliduse tõttu asenduskodul üle jõu käia.

Eeltoodust tulenevalt soovitab õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajal lähtuda asenduskoduteenuse osutamisel kõikide tema hoolde usaldatud laste ja noorte õigusest samaväärsele teenusele. Selleks soovitab õiguskantsler katta hoolealuse ravimikulud või leida muud võimalused nende katmiseks.

(4.5) Laste arv toas

Laste elamistingimustega tutvumisel selgus, et asenduskodus vähemalt ühes magamistoas elavad kolm last.

Samale asjaolule on tähelepanu juhtinud ka Terviseameti Lõuna talitus 24.11.2011 MTÜ Vahtramägi asenduskoduteenuse inspekterimise aktis nr 528. Akti andmetel ei ole magamiskohtade arv magamistubades nõuetekohane, kuna asenduskodus on kaks kolmekohalist magamistuba. Inspekterimise kokkuvõttes on märkus reguleerida esimesel võimalusel laste arvu tubades, kus on kolm last.

Sotsiaalministri 20.07.2007 määruse nr 59 „Tervisekaitsenõuded asenduskoduteenusele“ § 4 lg 3 sätestab, et ühes magamistoas ei tohi elada üle kahe lapse. Sama paragrahvi lg 2 punktist 1 tulenevalt peab magamistoas olema 6 m² põrandapindala iga lapse kohta.

Seega on kolme lapse elamine ühes magamistoas asenduskoduteenuse tervisekaitsenõuete rikkumine.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajale ettepaneku täita asenduskodu magamistubadele kehtestatud tervisekaitsenõudeid. Selleks teeb õiguskantsler ettepaneku paigutada magamistuppa elama üks kuni kaks last, olenevalt põrandapinnast.

Samuti soovitab õiguskantsler Tartu maavanemal koostöös Terviseametiga hinnata, kas MTÜ Vahtramägi asenduskodu ruumid võimaldavad pakkuda tervisekaitsenõuetele vastavat asenduskoduteenust kuni 30-le lapsele, nagu näeb ette hetkel kehtiv tegevusluba.

(4.6) Lastele vajalikud mööbliesemed

Laste elamistingimustega tutvumisel selgus, et asenduskodus ei ole kõikidele lastele tagatud omaette öökappi, lauda ja tooli.

Terviseameti Lõuna talituse 24.11.2011 MTÜ Vahtramägi asenduskoduteenuse inspekterimise aktis nr 528 ei ole igale lapsele vajalike mööbliesemete nõuetele vastavust hinnatud.

Sotsiaalministri 20.07.2007 määruse nr 59 „Tervisekaitsenõuded asenduskoduteenusele“ § 4 lg 4 sätestab, et igale asenduskoduteenusel viibivale lapsele peab olema tagatud omaette voodi või voodikoht naril, riidekapp või selle osa, öökapp, raamaturiul

või selle osa, laud ja tool. Seega võivad lapsed jagada nari, riidekappi ja raamaturiiulit, kuid öökapp, laud ja tool peavad olema tagatud eraldi igale lapsele.

Seega on igale lapsele omaette öökapi, laua ja tooli puudumine asenduskoduteenuse tervisekaitsenõuete rikkumine.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajale ettepaneku täita asenduskodu sisustusele kehtestatud tervisekaitsenõudeid. Selleks teeb õiguskantsler ettepaneku tagada asenduskodus igale lapsele omaette öökapp, laud ja tool.

Lisaks soovitab õiguskantsler Terviseametil inspekteerida edaspidi asenduskodu tervisekaitsenõuetele vastavust ka sotsiaalministri 20.07.2007 määruse nr 59 § 4 lg 4 osas.

(4.7) Laste juhtumiplaanid

Laste toimikutega tutvumisel selgus, et mõnedes laste juhtumiplaanidest puudusid lapse ja/või tema seadusliku esindaja ning juhtumikorraldaja allkirjad, mis kinnitaks nimetatud asjaosaliste osalust ja nõusolekut juhtumiplaanis sisalduva suhtes.

Vastavalt SHS § 29¹ lõikele 4 kirjutavad juhtumiplaanile alla kohaliku omavalitsusüksuse sotsiaalvaldkonnaga tegelev ametnik või kohaliku omavalitsusüksuse volitatud isik ning isik, kellele juhtumiplaan on koostatud. Abivajav isik kinnitab allkirjaga, et ta on tutvunud juhtumiplaani sisuga ning et ta osaleb juhtumiplaanis nimetatud tegevuste elluviimisel.

Allkirjade puudumisel ei ole võimalik veenduda, kas lapse juhtumiplaani koostamine, täiendamine ja ülevaatamine on toimunud lapse elukohajärgse kohaliku omavalitsuse eestvedamisel (nagu on ette nähtud SHS § 29² lõigetes 2 ja 3) ning lapse ja/või tema seadusliku esindaja kaasamisel (nagu on ette nähtud LÖK artiklis 12 ning SHS § 31 lõigetes 1 ja 2).

Eeltoodust lähtudes soovitab õiguskantsler asenduskoduteenusel viibivate laste elukohajärgsetel valla- ja linnavalitsustel tagada laste juhtumiplaanide ja neile lisatud tegevuskavade korrektne allkirjastamine.

(4.8) Laste tegevuskavad

Laste toimikutega tutvumisel selgus, et osas laste toimikutest oli olemas vaid jooksva perioodi (tavaliselt üks aasta) arengukava, kuid puudusid andmed lapse arengu kohta eelnevatel perioodidel.

Tulenevalt SHS § 29¹ lg 3 esimesest lausest on juhtumiplaani üheks osaks tegevuskava, mis käsitleb isiku probleemide lahendamist. Sotsiaalministri 06.05.2008 nr 24 „Juhtumiplaani vormi kehtestamine“ lisas toodud vormi kohaselt on tegevuskava juhtumiplaani III osa, kus märgitakse mh ära tegevuskava elluviimise aeg, täitmise vahehindamiste ajavahemikud ja tulemused.

Asenduskoduteenusel olevale lapsele koostatud arengukava on sisuliselt tegevuskava, nagu ette nähtud juhtumiplaani puudutavas regulatsioonis. Juhtumiplaani mõiste sissetoomisega

regulatsiooni kaotati ära lapse arengukava mõiste, mis sisuliselt kattus juhtumiplaani tegevuskavaga ning arengukava koostamise kohustus asendati juhtumiplaani koostamise kohustusega.¹³

Vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 2 on asenduskoduteenuse osutaja kohustatud tagama asenduskoduteenusel viibiva lapse kohta käiva teabe ja vajalike dokumentide kogumise. Seeläbi on võimalik hinnata järjepidevalt lapse arengut ning asenduskodu tegevust lapse arendamisel.

Lapse arengut eelnevatel hindamisperioodidel kajastavad tegevuskavad on samuti osa juhtumiplaanist, mida asenduskodu on kohustatud säilitama. Lapse varasemat arengut ja teda arendavaid tegevusi puudutava dokumentatsiooni säilitamata jätmise korral on asenduskodu rikkunud SHS § 15⁸ lg 5 punktis 2 sätestatud kohustust.

Eeltoodust lähtudes soovib õiguskantsler MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajal säilitada tegevuskavad lapse asenduskoduteenusel viibimise kogu perioodi kohta.

(5) Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler soovitusel ja ettepanekud MTÜ Vahtramägi asenduskodu juhatajale, Tartu maavanemale, Terviseametile ning valla- ja linnavalitustele, kes täidavad asenduskodus elavate laste eestkostja ülesandeid. Ettepanekute ja soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes alates vastavate ettepanekute ja soovitude tegemisest.

¹³ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 35. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee